

Macht en geslacht

Interview met Nancy Hartsock en Jean Bethke Elshtain

Kathy Davis, Guus Meershoek

Op 24 en 25 september 1987 vond in Leiden ter gelegenheid van de benoeming van Joyce Outshoorn en Els Postel-Coster tot hoogleraren vrouwenstudies een conferentie plaats onder de titel 'Gender of Power'. Vier centrale lezingen, een groot aantal gespecialiseerde werkgroepen en een forumdiscussie tot slot waren gewijd aan de vraag of het feminisme een eigen visie op macht heeft en wat de bestaande wetenschappelijke theorieën over macht in de verhoudingen tussen mannen en vrouwen te zeggen hebben. Hebben vrouwen gewoon minder macht dan mannen of beschikken ze over specifieke machtsvormen die minder gewaardeerd of minder zichtbaar zijn? Twee Amerikaanse feministes, de filosofe Nancy Hartsock en de politiek theoretika Jean Bethke Elshtain gaven, ieder vanuit haar eigen vakgebied, een visie op deze complexe problematiek.

Nancy Hartsock, auteur van *Money, Sex and Power: towards a feminist historical materialism* (New York, 1983) benadrukte in haar lezing dat feministiese theoretika's zich moeten aansluiten bij verdrukten. Ze moeten niet alleen onderdrukking analyseren, maar ook de betrokken vrouwen attent maken op de vermogens en de mogelijkheden om die machtsverhoudingen te veranderen. Vandaag de dag zouden feministes speciaal oog voor racisme moeten hebben. In haar lezing ging Hartsock uitvoerig in op het boek *The colonizer and the colonized* van Albert Memmi (Boston, 1967) dat in detail de beelden beschrijft waarin onderdrukker en onderdrukte in een koloniale situatie gevangen zitten. De laatste wordt door de eerste uit geschiedenis buitengesloten. Hartsock greep deze analyse aan om de zgn. postmoderne theoretici, m.n. Foucault, scherp te kritiseren. "Hoe komt het dat juist nu zovelen van ons een identiteit gaan verwerven, zovelen eerder subjecten dan objecten van de geschiedenis worden, het begrip subject verdacht wordt? Juist nu we onze eigen theorieën over de wereld beginnen te vormen, twijfels rijzen of de wereld theoreties gevat kan worden? Juist nu we over verandering beginnen te praten, de ideeën van vooruitgang en rationele organisatie van de wereld in twijfel getrokken worden?"

Jean Bethke Elshtain, auteur van o.a. *Public man, private woman* (Princeton, 1981) en van *Women and war* (New York, 1987) toonde heel wat meer sympathie voor postmoderne thema's. Zij opende haar lezing met

een scherpe kritiek op de bestaande politikologische machtsconcepten. De macht waarover vrouwen traditioneel beschikt hebben, valt volgens Elshtain met dergelijke begrippen niet te begrijpen. "Ik ben op zoek naar een taal waarin wij allen, mannen en vrouwen, kunnen zien dat afhankelijkheid en onafhankelijkheid, machteloosheid en macht, sterk met elkaar verbonden zijn en dat niet alle vormen van afhankelijkheid en machteloosheid, van kwetsbaarheid verworpen kunnen en moeten worden of uit onze theorieën en onze levensstijlen moeten worden weggerationaliseerd". De macht waarover vrouwen traditioneel beschikken, kan goed omschreven worden met het romeinse begrip 'potentia' dat verwijst naar de duistere/onheilige krachten die de maatschappelijke orde verstoren. De waarde en werkzaamheid van een dergelijke 'machteloze macht' verduidelijkte zij aan de hand van het optreden van de vrouwen van de Plaza de Mayo in Argentinië en van de dissidenten in Centraal Europa.

Na afloop van het kongres spraken wij met beiden.

Vraag: Nancy, is macht volgens jou aan geslacht gebonden?

NH: In ons dagelijkse leven worden de visies van dominante groeperingen voor vanzelfsprekend aangenomen. Omdat we zelf ook enigszins tot zulke groepen behoren, drukken onze theorieën die visies uit. Dat zie je bij Marx, maar ook bij sommige feministische theorieën die de visie van het dominante ras weerspiegelen. Bij de keuze voor een bepaalde theorie, moeten we dus goed beseffen van welk perspectief ze uitgaan. Jeans nadruk op verschillende machtsvormen van vrouwen is interessant. Het is een goede correctie op theorieën van overheersing. Maar ik denk dat je ook expliciet over de mogelijkheid om de wereld te beïnvloeden moet spreken. Natuurlijk zijn er meerdere wijzen om de wereld te beschouwen, maar die wijzen zijn niet gelijk. Er is het perspectief van de dominante groep en dat van de overheerste. Albert Memmi laat heel knap zien hoe een overheerste ook altijd het perspectief van de overheerser met zich meedraagt, in zekere zin schizofreen is, terwijl de overheerser het perspectief van de ander niet kent.

JBE: Persoonlijk spreek ik liever van machten in meervoud dan van macht in enkelvoud. Ik wil namelijk allereerst de verschillende vormen van macht onderkennen waarover vrouwen in het verleden beschikten. Vrouwen waren vroeger niet geheel machteloos. Ik wil als het ware een feministische lezing van die traditionele vormen van vrouwelijke macht geven. Net als Nancy probeer ik dus aan te sluiten bij de noties van vrouwen als overheerste groep. Ik neem die echter niet kritiekloos over. Als je, zoals Nancy, benadrukt dat bepaalde theorieën van een lid van de dominante groep komen en dat zulke theorieën diens dominantie bevestigen, mis je mijns inziens veel subtiliteiten. Veel van de moderne politikologische machtstheorieën, die bedacht zijn door blanke, westerse mannen, kun je beslist goed gebruiken. Machtstheorieën zijn niet sterk geslachtsgebonden. Nancy sprak terecht over de schizofrenie van zwarten. Ik denk dat mannen en vrouwen ook zo'n

schizofrenie hebben in hun relatie tot het geslacht dat ze niet zijn. Zo leren ze ten goede en ten kwade zichzelf kennen. We weten dat goede schrijvers, mannen en vrouwen, karakters kunnen beschrijven van een ander geslacht. Waarom zouden politieke theoretici dat dan niet kunnen?

Vraag: Waarom is jullie onderzoek feministies?

JBE: Kijk, ik weiger - gekonfronteerd met b.v. de vrouwen van de Plaza de Mayo, die geen expliciet feministiese groep zijn - hen in zo'n gekomplieerde politieke en morele situatie een feministiese dimensie op te dringen. Ik wil niet dat de feministiese intellectueel gaat lijken op de mannelijke akademikus in de V.S.: iemand die anderen leert wat ze moeten doen, hoe ze zich moeten organiseren en hoe ze effectief kunnen optreden. De frustratie die achter deze vraag schuilgaat, moet maar blijven bestaan. Mensen moeten immers zelf politiek bedrijven. We kunnen ze hoogstens een feministiese interpretatie van hun daden leveren. Ik zou dat democraties met een kleine d willen noemen.

NH: Op dit punt verschil ik echt van mening. Natuurlijk wil ik andere mensen niet voorschrijven wat ze moeten doen. Maar zo'n universele theorie waarop Jean zo afgeeft? Eigenlijk wil ik er echt een, geloof ik. Er zijn natuurlijk de nodige problemen om er een te ontwerpen. Allereerst het ontbreken van een politieke beweging waarin men militante zou kunnen zijn. Daarnaast ook het moeizame leerproces om verschillen te onderkennen. In de V.S. begint dat leerproces nu pas de vorm van politieke theorie aan te nemen. Tot nu toe nam het - zoals alle eerste feministiese theorievorming - de vorm van poëzie aan. Kijk maar naar wat zwarte vrouwen tot nu toe hebben geschreven.

Vraag: Kun je over politieke theorieën praten zonder een persoonlijke standaard te formuleren, een ethiek?

JBE: Mijn uitgangspunt: dat je geen politieke beweging kunt vormen waarvan je een bepaalde groep bij voorbaat buitensluit, bij voorbaat als vreemdelingen of vijanden beschouwt, is zo'n standaard. Ik probeer ook, en dat zou je een tweede maatstaf kunnen noemen, politieke initiatieven te beoordelen op het respect dat ze hebben voor ieder mens in zijn/haar plaats in de levenscyclus. Wat betekent dit beleid voor kinderen, voor ouden van dagen, voor de armen? Ik denk dat je inderdaad zulke maatstaven moet hebben, maar dat je ze niet bij voorbaat volledig kunt expliciteren. Je moet namelijk, zoals Arendt zegt, open blijven staan voor verrassingen.

NH: Ik zou mij niet, zoals Jean, een democraat noemen, maar een socialist. Dat maakt nogal wat verschil. Als zodanig heb ik ook maatstaven, maar die wil ik nu niet expliciteren.

Vraag: Waarom benadruk je, Jean, zozeer machteloosheid?

JBE: Machteloosheid is zo'n machtig begrip omdat iedereen, ook de

machthebbers, dat ervaren heeft. Iedereen heeft een kindertijd meegemaakt. De Amerikaanse gehandikaptensbeweging spreekt terecht over mensen als tijdelijk niet-gehandikapt. Ik probeer, net als heel wat anderen, een manier van begrijpen te ontwerpen die ons alert maakt op de menselijke levenscyclus en op de eigen kwetsbaarheid. Als dat zou lukken, zouden we heel wat minder kapot maken in deze wereld. Wat me daarom bezig houdt, is hoe je, zoals bijvoorbeeld de moeders van de Plaza de Mayo, op een andere wijze kunt reageren op geweld of meer in het algemeen op kwaad dan gebruik te maken van dezelfde middelen. Dat heeft alles te maken met het vermijden de ander bij voorbaat tot vijand te maken. Hoe kun je politiek actief worden zonder meteen militaire metaforen te gaan gebruiken?

Vraag: Ben je postmoderniste?

JBE: Luister eens, ik blijf gewoon een moraliste. Maar, zonder gekheid, ik kan me in heel wat postmoderne vertogen heel wel vinden. Ik vind de idee van narratio, het belang van verhalen, het verbreken van de scheiding tussen theorie en andere menselijke activiteiten zoals poëzie, het benadrukken van pluraliteit en verschil erg belangrijk. Natuurlijk zijn er ook vulgaire postmodernisten. Die zijn gewoon lui. Ik denk echter niet, en daarin verschil ik wellicht met Nancy, dat het postmodernisme je naar een hopeloze, relativistische visie voert.